

ערב אל נעים וחלומות על בתים אילת בר מאיר

סיפורו של הכפר הבדואי ערב אל נעים הוא סיפור מטריד על כפר שתושביו הם אזרחים נאמנים ותמימים, שמשרתים בצבא, בעיקר כגששים ויושבים על אדמה שקנו בכספם בתקופה התורכית. הכפר הוכרז על ידי הממשלה כיישוב מוכר ולמרות זאת תושביו חיים בתנאים של העולם השלישי ללא תוכנית מתאר. לא מדובר במקרה הזה בהשתלטות על אדמות מדינה ולא באוכלוסיה שפוגעת בשכנים בשום צורה ואופן, להפך, תרומתם ראויה לכל שבח.

בואו נעשה סדר

את הבדואים בארץ אפשר לחלק לשתי קבוצות עיקריות: הבדואים בנגב והבדואים בגליל. מדובר בשתי קבוצות שונות שהגיעו לאזור משני אזורים שונים ולא היו ביניהם קשרי משפחה. מקורם של הבדואים בנגב הוא בערב הסעודית ומקורם של הבדואים בגליל הוא בסוריה. שתי הקבוצות הגיעו לאזורים המדוברים לפני כמה מאות שנים.

הבדואים שחיים כיום בגליל הם למעשה שברי שבטים. יש בהם שבטים רבים ושונים ואחד מהם הוא השבט נעימת או נעים. במאה ה-19 קנו לעצמם אנשי השבט נעים אדמות מעל נחל חילזון. את האדמות הם קנו מהטורקים ששלטו אז בארץ בכסף שהועידו למטרה זו ועד היום נמצא בידיהם הקושאן (שטר זכויות במקרקעין). הבדואים חיו ממי המעיין שבואדי, בנו לעצמם בתי אבן, חצבו בורות מים והפכו מנוודים ליושבי קבע.

אזרחים "שווי זכויות"

בשנות השבעים שטחם היה בלב שטח אש שנקרא שטח 9. צה"ל התאמן בשטח ואפילו בין בתי הכפר. באותו זמן צה"ל היה מעוניין שהם יעזבו את המקום ויעברו לכפרים הערביים בסביבה ואף פוצץ את בתיהם, אך תושבי ערב אל נעים סרבו לעזוב את אדמתם ולבסוף הגיעו איתם להסכם לפיו יוכלו להישאר במקום אך בלי לבנות לעצמם בתים, עד שיושג הסדר. ההסדר אומנם בושש לבוא אך לבסוף נראה שהגיע כאשר בשנת 1999 הממשלה בראשותו של נתניהו החליטה להכיר בכפר ערב אל נעים, בעיקר בגלל תרומתו לצה"ל.

מכאן והלאה, הכל היה אמור לרוץ ותוך זמן קצר הייתה אמורה להסגר תוכנית המתאר שתאפשר בניית בתים וחיבור לתשתיות חשמל, מים, ביוב וטלפון. אך סכסוך קרקעות הנוץ בתנאי הסדר הקרקעות בו דורש מנהל מקרקעי ישראל אחוז גבוה משטחי האדמה של הכפר, לא מאפשר לשים סוף לסיפור הזה. לטענת אנשי ערב אל נעים האחוז שדורש המנהל, גבוה ממה שהחוק פוסק. ויתור על אחוז כל כך גבוה מאדמותיהם יותיר אותם עם מעט מדי שטחים חקלאיים מהם הם מוציאים את לחמם ומעט מדי שטחים לבנות עליהם. תושבי הכפר לא מסכימים לתנאים שדוחקים אותם לתא שטח קטן ובלתי אפשרי, המנהל בשלו, פוליטיקאים מעמידים פני מתעניינים ומאבדים מהר מאד עניין במיעוט השולי הזה, ההליך המשפטי שמנהל הכפר נגד המנהל מתקדם בעצלתיים ובינתיים חלפו כבר שתיים עשרה שנה ותוכנית מתאר אין.

פחונים לוהטים, מקפיאים, מחרשי אוזניים

על צלע הר זרוע טרשים, תחת עץ חרוב אמיץ שנאחז באדמה בין המרווחים של הסלעים, צפיתי על הסביבה: כביש אספלט צר מוביל למטה, אל כפר הפחונים- ערב אל נעים, מתחתיו גולשים המורדות אל הגיא העמוק של נחל חילזון ובצידו השני מרהיבים בתים יפים של שכונת הוילות של כרמיאל. ממערב משגשג הישוב יובלים וממזרח, ממש קרוב, בולטים גגותיו של הישוב אשחר. אפשר לטעות לרגע ולחשוב שהכל כל כך יפה פה. זה מה שקורה לפעמים כשרואים דברים מרחוק או שלא רואים אותם בכלל.

ירדתי אל הכפר שכולו פחונים שלוהטים בקיץ ומקפאים בחורף ורועשים עד כאב אוזניים בשעה שטיפות הגשם מתדפקות עליהם, אל הכפר שאינו מחובר לחשמל ולתשתיות ראויות, רק בכניסה אליו עומדים שני קרוונים מחוברים לחשמל ומים שמשמשים גן ופעוטון. המועצה האזורית משגב, אליה שייך היישוב, הציבה אותם כאן בגלל שכך מחייב החוק בישוב מוכר.

עברתי בין הפחונים, בדרך לידידי תושבי הכפר. הכפר נקי, הפחונים מתאמצים להראות כבתים, פה ושם פורחים עציצים מטופחים שהוצבו בקדמת הפחון, פה ושם קירות הפח צבועים בכחול או תכלת, כבסים מתנופפים ברוח תלויים על חוט או על גדר שוברים את האפרוריות של הפחים והסלעים, תרנגולות מקרקרות מהחצרות הסגורות בפחים, עיזים רועות וחלקות זית קטנות צובעות את משטחי הסלעים בירוק.

יכולתי להמשיך ולהתפייט על יופיו הפראי של המקום, על האנשים שקוראים את האדמה כאילו הייתה כף ידם ומלקטים ממנה צמחים שלא העלנו בדעתנו שקיימים, על העשן המסתלסל מהערובות וקווצת השער של פטמה שמתבדרת ברוח... אבל זהו שלא. לא הפעם. אשליות רומנטיות לא מתאימות כאן, פשוט בגלל שבמקום שמשחקת בו העליבות אין שום דבר רומנטי.

חולמים

כשהגעתי אל ידידי התקבלתי בחום. הבאתי מתנה לתינוק שנולד וכלי יפה לסוכר עשוי זכוכית וכסף. העיניים של עמירה נדלקות, היא אוהבת כלים יפים. היא מודה לי מכל ליבה ומזמינה אותי לארוחה מעשה ידיה עם פיתות חמות וסלטים מעשבי העונה, כל כך טעים שלרגע אני שוכחת שאני לא ממש בבית. הפחון מחומם בתנור עצים, אני מציינת שמאד נעים אצלם, פאהים אומר לי שהחום מחזיק רק ביום. בלילה הפחונים כמו מקפיא וילדים רבים בכפר חולים. ניכר שעמירה עושה הכל כדי שהפחון יראה כמו בית, היא אוהבת דברים יפים, כמו נשים רבות ורגילות. היא מסתכלת סביב ורואה את היולות מכל כיוון. וליבה יוצא אל בית. היא רוצה בית כמו שיש לשאר האנשים סביבה. היא רוצה קירות במקום פחים וריצפה במקום יציקת בטון וילדים שיושבים לפעמים מול המחשב וגולשים באינטרנט.

במשך שנים גידלה עמירה את ילדיה לבד בזמן שפאהים, בעלה, שירת בצבא. אין לה תלונות על זה, היא לא פוחדת מעבודה קשה. היא פוחדת מהזמן שנעצר בערב אל נעים. הילדים שלהם ושל כל שאר התושבים יוצאים בבוקר לבית ספר בישוב רגיל. שם, כל היום זורמים המים בברזים, אור וחום זה רק עניין של לחיצת כפתור והאינטרנט זמין. בסוף היום הם חוזרים אל כפר הפחונים שמגלגל אותם במנהרת הזמן מאה שנה אחורה. ככה, כל יום מחדש הם חיים בפער המכאיב הזה. רבים מהם מתביישים להזמין את חבריהם הבדואים שחיים בבתי נורמאליים בכפרים הסמוכים, אל הפחונים שלהם.

ככה מבזים אזרחים שמתגייסים לצבא ויושבים על אדמה שקנו בעצמם. לא אכנס כאן לפרטי פרטיו של סכסוך הקרקעות, השורה התחתונה היא שאם באמת היו רוצים והיה באמת איכפת, מזמן היה אפשר לפתור את הבעיה ולאשר את תוכנית המתאר. פוליטיקאים באו, התארחו, הנהנו, הבטיחו והלכו, ראשי המועצה השמיעו מיני הסברים מגומגמים, אבל אין מה לנסות להסביר או לתרץ, שום תרוץ לא יכסה על הביזיון הזה.

אז למה לא מאשרים להם תוכנית מתאר? ככה. כי אפשר. כי קל לדרוש מהם יותר, כי קל לא לראות אותם ממטר, כי אין מה לחשוש מהם. למה, מה הם יעשו?

גיל קרני, קולנוען ובימאי סרטים, הוא יוצר הסרט "הבלתי נראים". הסרט מספר את סיפורו של ערב אל נעים והפוליטיקה בישראל דרך סיפורו האישי של פאהים נעים, תושב הכפר. הסרט הוקרן בארץ ובעולם וזכה לשבחים רבים. מומלץ ונוגע ללב.